

Výjezdní seminář z obchodního práva

21. – 23. dubna 2017

Věřitel v postavení vlivné osoby?

Jaroslav Fořt

3. ročník PF UK

Resumé

Kdo všechno může být v postavení vlivné osoby ve smyslu § 71 zákona o obchodních korporacích? Může být takovou osobou rovněž věřitel?

Lze tedy uzavřít, že vlivnou osobou může být skutečně kdekdo a může jí být zcela jistě také věřitel. Je ovšem třeba mít na paměti, že stejně tak jako jiné osoby mající vliv, ani věřitel mající vliv není automaticky a bez dalšího vlivnou osobou ve smyslu zákona o obchodních korporacích. Je třeba zkoumat zejména faktické uplatnění jeho vlivu, dále míru tohoto vlivu a jeho reálný dopad na osobu ovlivněnou (tedy, zda by při absenci takového ovlivnění daný následek nenastal, popř. by nastal jinak) a v neposlední řadě, zda ovlivněním vznikla ovlivněné osobě újma.

Specifickým testem v případě, že je osobou s vlivem věřitel, je zda se jedná o ovlivnění uvnitř korporace, či zda se jedná toliko o sjednané nástroje posílení pozice věřitele v rámci obligačního vztahu.

I. Podnikatelská seskupení dle ZOK

Zákon č. 90/2012 Sb., dále jen zákon o obchodních korporacích nebo z.o.k. rozeznává tři základní pojmy ve vztahu k podnikatelským seskupením – ovlivnění, ovládání a koncern. V teorii panují spory, zda tím právní úprava předvídá také tři stupně podnikatelského seskupení. Jedním pohledem na věc je, že nikoliv a ovlivnění je toliko prostředkem k ovládání v rámci dvouúrovňového systému. Viz např. Černá, S.: „*Na rozdíl od ovládané skupiny či koncernu, ovlivnění není typem (stupněm) podnikatelského seskupení. Je prostředkem, výrazem ovládání, neboť ovládající osoba vykonává svůj rozhodující vliv cestou jednotlivých ovlivňujících zásahů do chování obchodní korporace, tudíž prostřednictvím jejího ovlivnění, resp. ovlivňování. Ovlivnění je tudíž prvkem ovládání.*“¹

Existují rovněž naopak zastánci trojstupňového výkladu podnikatelských seskupení. Tak např. Čech, P., Šuk, P. k tomuto uvádějí: „*Přesto se domníváme, že ovlivnění bude nutno chápat i jako samostatnou skutkovou podstatu, která se (třebaže v praxi spíše výjimečně) prosadí i mimo struktury ovládání a koncernu. Nepochybně nastanou situace, v nichž ovlivnění konstatujeme u osoby, která společnost ani neovládá, ani jednotně neřídí. Taková osoba potom nebude ani ovládající, ani řídící, přesto však vlivnou.*“²

Domnívám se, že jakkoli je třeba vnímat společné znaky ovlivnění a ovládání a jejich možnou prostupnost, bude pro účely tohoto příspěvku vhodnější držet se spíše trojstupňové koncepce. Zejména proto, že v případech, kdy věřitel naplní znaky vlivné osoby podle z.o.k., o čemž dále

¹ Černá, S.: Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva, Rekodifikace a praxe, číslo 1, ročník 2014, s. 14

² Čech, P., Šuk, P.: Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní), Praha: BOVA POLYGON, 2016, s. 190

pojednává tento příspěvek, bude se často jednat o případy jednorázového ovlivnění, pro něž je dvouúrovňové chápání podnikatelských seskupení méně vyhovující. Pro další potřeby tohoto textu budu tedy pracovat s hypotézou, že vyšší úroveň podnikatelského seskupení v sobě co do vztahů a případných důsledků vždy zahrnuje úroveň nižší³.

II. Kdo může být vlivnou osobou

Zákon o obchodních korporacích v §71 odst. 1 vymezuje vlivnou osobu jako každého, kdo pomocí svého vlivu v obchodní korporaci rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace. Vlivnou osobu podle §71 z.o.k. charakterizuje teprve úspěšné uplatnění svého vlivu a to sice vlivu významného a současně rozhodujícího. Tím je položen rozdíl mezi osobou vlivnou a osobou ovládající dle §74 z.o.k., u které postačí pouhá existence vztahu umožňující uplatnění vlivu ovládající osoby.

Vlivná osoba musí disponovat vlivem natolik zásadním, že je sám o sobě schopen způsobit závažný následek. Ovlivnění může mít libovolnou formu, může jít jak o aktivní působení, tak naopak o opomenutí. Toto jednání, popř. opomenutí ovšem musí být vědomé.⁴

Vlivnou osobou může být celá řada velmi rozdílných osob jak uvnitř společnosti, tak naopak zcela mimo ni. Zpravidla to může být společník, akcionář, či člen. Může se jí ovšem stát rovněž smluvní partner společnosti, odběratel, dodavatel, pronajímatel či tichý společník. Současně jí může být osoba, která je se společností (členem jejího voleného orgánu) v čistě faktickém vztahu.⁵ Tak např. rodina předsedy představenstva.

Podle §71 odst. 5 z.o.k. nemohou být vlivnou osobou členové volených orgánů ovlivněné osoby a její prokurista. Tak z toho důvodu, že se na ně uplatní speciální ustanovení z.o.k. o povinnosti péče řádného hospodáře. Teorie dále vede diskuzi o tom, zda mohou být za určitých okolností vlivnou osobou také zaměstnanci ovlivněné osoby, neboť i zákoník práce nabízí pro řešení těchto situací své vlastní nástroje.

Uzavřeme-li, že není sporu o tom, že vlivnou osobou může být hypoteticky téměř kdokoli (pomineme-li zákonem dané výjimky podle již zmíněného §71 odst. 5 z.o.k.), může jí být zcela jistě i věřitel.⁶

Věřitelé obchodní korporace obecně jsou poměrně nesourodou skupinou. V praxi budou převažovat věřitelé smluvní, tedy typicky obchodní partneři, jejichž pohledávka vznikla poskytnutím plnění obchodní korporaci na základě kontraktace. Nesmíme ovšem pominout věřitele nedobrovolné, jejichž pohledávka vznikla z jiného důvodu, než je plnění na základě smlouvy. Tak např. způsobila-li společnost svým jednáním jiné osobě škodu atd.⁷

Oproti tomu nemůže být vlivnou osobou ve smyslu z.o.k. věřitelský výbor dle postupu podle §333 odst. 2 insolvenčního zákona. Insolvenční právo je v tomto případě speciální právní úpravou a uplatňuje své vlastní mechanismy.⁸

³ tamtéž, s. 191

⁴ Havel, B. in Štenglová, I., Havel, B., Cileček, F., Kuhn, P., Šuk, P.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář, Praha: C. H. Beck, 2013, s. 169

⁵ Čech, P., Šuk, P.: Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní), Praha: BOVA POLYGON, 2016, s. 194-196

⁶ Havel, B.: Věřitel coby vlivná osoba (aneb vliv není totéž co být pod vlivem). XXIV. Karlovarské právnické dny, Praha: Leges, 2016, s. 523

⁷ Černá, S., Štenglová, I., Pelikánová, I. a kol.: Právo obchodních korporací. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 183-184

⁸ Havel, B.: Věřitel coby vlivná osoba (aneb vliv není totéž co být pod vlivem). XXIV. Karlovarské právnické dny, Praha: Leges, 2016, s. 523

III. Osoba s vlivem vs. vlivná osoba

Jak bylo zmíněno výše, vyplývá ze zákonné definice vlivné osoby, že pouhá existence vztahu, jež by mohl založit ovlivnění, nestačí. Je třeba nejen faktického ovlivnění, ale navíc se musí jednat o vliv v (a nikoliv na) obchodní korporaci a k její újmě. Osoba (tedy mimo jiné i věřitel) v takovém postavení, kdy má vliv na obchodní korporaci není tedy *per se* osobou vlivnou ve smyslu zákona o obchodních korporacích. Tak např. viz Havel, B.: „*V tomto smyslu lze opět posílit závěr, že vlivná osoba není totéž, co „osoba, která má vliv“.*“⁹ Bude tedy nezbytné v každém individuálním případě zkoumat míru reálného vlivu a zejména, zda jej věřitel aktivně vykonává.

Je logickou a zcela běžnou praxí, že si věřitel, jež poskytuje obchodní společnosti jako dlužníkovi peněžité plnění, sjedná různé formy zajištění svého dluhu jako prevenci před případným neplněním ze strany dlužníka. Lze v této fázi stěží tvrdit, že by se tím stal bez dalšího vlivnou osobou, absentuje přeci faktické uplatnění vlivu. Na druhé straně si ale věřitel může (a v praxi se tak neřídko děje) sjednat velmi silné nástroje zajištění, včetně možnosti přímo ovlivňovat vnitřní chod a rozhodování obchodní společnosti (dlužníka), např. skrze podmínku souhlasu s převodem majetku či změnami v obsazení orgánů společnosti). Dokud ale věřitel tento vliv nevykonává a jedná se pouze o možnost vlivu či pokud se jedná toliko o vliv doporučující, nejedná se o vliv ve smyslu §71 z.o.k.¹⁰

Jiná situace nastane v případě, že si věřitel sjedná skutečně významný a rozhodující vliv a tento se rozhodne skutečně uplatnit. Potom je zapotřebí individuálně posoudit zejména míru vlivu, jeho formu a dopad. Domnívám se, že je správné vykládat ustanovení z.o.k. o podnikatelských seskupeních nikoliv příliš extenzivně a v kontextu ostatních institutů soukromého práva. Jak již bylo výše pojednáno, není možné *per se* každé ustanovení či dohodu, která zajišťuje lepší postavení věřitele uvnitř obligačního vztahu podřazovat pod úpravu ovlivnění, či dokonce ovládání, o koncernu vůbec nemluvě. Pokud si tedy např. věřitel smluvně zřídí kontrolu nad dispozicí s majetkem společnosti (tedy že např. významné složky obchodního závodu či jiných aktiv korporace nebudou převáděny bez jeho souhlasu), ztotožňuji se s názorem doc. Havla, že se zpravidla o ovlivnění jednat nebude, neboť smysl těchto dohod míří na ochranu věřitelů, kteří si pouze zajišťují existenci likvidního majetku společnosti pro budoucí plnění závazků, které společnost za věřiteli má. Jde tedy o projev přiměřené obezřetnosti věřitele a jeho *ex ante* reakci na existenci exekučního a insolvenčního práva.

Naproti tomu bude-li např. věřitel aktivně zasahovat do složení volených orgánů korporace a jeho vliv bude mít na složení těchto orgánů reálný dopad, bude se s největší pravděpodobností o ovlivnění jednat. Zde je ovšem třeba zdůraznit, že ani toto samo o sobě nestačí k aplikaci §71 z.o.k. bez toho, že by ovlivnění, resp. jeho následek byl k újmě ovlivněné osoby.

Na tomto místě se rovněž sluší připomenout exkulpaci vlivné osoby, pakliže mohla „*při svém ovlivnění v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu ovlivněné osoby*“ (§ 71 odst. 1 z.o.k.). Analogicky k institutu péče řádného hospodáře má tedy i vlivná osoba právo na jakousi chybu v podnikatelském úsudku a využívá-li svůj vliv pouze v zájmu ovlivněné osoby, neměla by podléhat následkům regulace podnikatelských seskupení, tedy např. povinnosti k náhradě škody.¹¹

⁹ tamtéž

¹⁰ tamtéž, s. 524

¹¹ Čech, P., Šuk, P.: Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní), Praha: BOVA POLYGON, 2016, s. 197

IV. Judikatura aneb mnoho povyku pro jeden rozsudek?

V průběhu existence závazku se může vztah mezi dlužníkem a věřitelem měnit, zejména dojde-li vlivem omezené platební schopnosti dlužníka k fázi řízené restrukturalizace, popř. insolvence. „Věřitelé v takovém případě aktivují specifické a většinou předvídané vyjednávací nástroje a očekávají či hledají možné řešení situace. ... V těchto fázích života obligace (a dlužníka) dochází často k lock-up a standstill dohodám, tedy zafixování pohledávek v rukou konkrétních věřitelů a zafixování stavu dluhů.“¹² Tyto dohody mohou v určitých situacích založit ovlivnění či ovládání. Rozhodně ovšem nezakládají koncern ve smyslu § 79 z.o.k. a to mimo jiné z důvodu absence jednotného řízení.

Svého času vyvolal tyto úvahy rozsudek Krajského soudu v Brně, č. j. KSBR 39 INS 398-2010-B-156 ve věci insolvenčního řízení Oděvního podniku Prostějov. Soud fakticky vyloučil dominantního věřitele z vlivu na řízení z důvodu, že dovodil jeho koncern s dlužníkem. Soud tvrdí, že dominantní věřitel má díky úvěrové dokumentaci a její postupné modifikaci takový vliv na chování dlužníka, že s ním fakticky tvoří koncern. Zde se ovšem pravděpodobně jednalo o žalostné nepochopení situace soudcem, kdy úvěrová obligace měla sloužit účelům zajištění věřiteli pozice a rozhodně neměla vést a ani nevedla k jednotnému řízení.¹³ Věc se dostala až před Ústavní soud, který předmětný rozsudek zrušil pro procesně-formální nedostatky, ovšem věcně se otázkou koncernu vůbec nezabýval. Doc. Havel k tomu uvádí: „Bylo by myslím na čase rozsudek i reakci na něj zapomenout, posunout je do rarit české justice, ne si na nich zkoušet marný ostrovtip a fetišizovat je.“¹⁴ Dovoluji si nicméně nad rámec úvah a argumentace doc. Havla podotknout, že ačkoliv se plně ztotožňuji s názorem, že dovození existence koncernu bylo excesem ze strany soudu, existence ovládání, popř. ovlivnění zcela vyloučena není, k tomu viz úvahy a závěry výše.

V. Závěrem

Lze tedy uzavřít, že vlivnou osobou může být skutečně kdekdo a může jí být zcela jistě také věřitel. Je ovšem třeba mít na paměti, že stejně tak jako jiné osoby mající vliv, ani věřitel mající vliv není automaticky a bez dalšího vlivnou osobou ve smyslu zákona o obchodních korporacích. Je třeba zkoumat zejména faktické uplatnění jeho vlivu, dále míru tohoto vlivu a jeho reálný dopad na osobu ovlivněnou (tedy zda by při absenci takového ovlivnění daný následek nenastal, popř. by nastal jinak) a v neposlední řadě, zda ovlivněním vznikla ovlivněné osobě újma.

Specifickým testem v případě, že je osobou s vlivem věřitel, je zda se jedná o ovlivnění uvnitř korporace, či zda se jedná toliko o sjednané nástroje posílení pozice věřitele v rámci obligačního vztahu.

VI. Prameny

Odborná literatura:

Černá, S.: *Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva, Rekodifikace a praxe, číslo 1, ročník 2014*

Čech, P., Šuk, P.: *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní), Praha: BOVA POLYGON, 2016*

¹² Havel, B.: Věřitel coby vlivná osoba (aneb vliv není totéž co být pod vlivem). XXIV. Karlovarské právnické dny, Praha: Leges, 2016, s. 526

¹³ Havel, B.: <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/12/stale-ten-koncern.html>

¹⁴ Havel, B.: Věřitel coby vlivná osoba (aneb vliv není totéž co být pod vlivem). XXIV. Karlovarské právnické dny, Praha: Leges, 2016, s. 527

Havel, B. in Štenglová, I., Havel, B., Cileček, F., Kuhn, P., Šuk, P.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář, Praha: C. H. Beck, 2013

Havel, B.: Věřitel coby vlivná osoba (aneb vliv není totéž co být pod vlivem). XXIV. Karlovarské právnícké dny, Praha: Leges, 2016

Černá, S., Štenglová, I., Pelikánová, I. a kol.: Právo obchodních korporací. Praha: Wolters Kluwer

Normativní právní akty:

zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích

zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon

Judikatura:

Rozsudek Krajského soudu v Brně, č. j. KSBR 39 INS 398-2010-B-156

Internetové zdroje:

Havel, B.: <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/12/stale-ten-koncern.html>